

Міжасобасныя стасункі старэйшых падлеткаў ва ўмовах бібліятэкі

Многія бібліятэказнаўцы робяць акцэнт на міжасобасных стасунках як прыярытэтных у бібліятэцы, лічаць іх найбольш важным сродкам узаемадзеяння пры бібліятэчным абслугоўванні, стварэнні асаблівай атмасферы ў бібліятэцы.

Веданне бібліятэкарам псіхалагічных асноў стасункаў, псіхалагічных асаблівасцей і чытацкіх інтарэсаў кожнай групы чытачоў дасць магчымасць знайсці індывідуальны падыход да чытача, глыбей спасцігнуць унікальнасць яго асобы, што з'яўляецца адной з асноўных прыкмет міжасобасных стасункаў.

Што ўяўляюць сабой стасункі ў бібліятэцы? З улікам якіх псіхафізіялагічных і чытацкіх асаблівасцей старэйшых падлеткаў, педагагічных падходаў іх мэтазгодна будаваць?

Як тэарэтычная праблема гэта ў навуцы вырашаецца з даўніх часоў і з'яўляецца аб'ектам даследавання сацыяльнай псіхалогіі. Але працэс стасункаў прысутнічае ва ўсіх відах дзейнасці, таму яны актыўна вывучаюцца этыкай, эстэтыкай, менеджментам, педагагікай і іншымі навукамі.

Тэарэтычныя даследаванні праблемы стасункаў у бібліятэказнаўстве абумоўлены тым, што яны з фактара, які суправаджае дзейнасць, пераўтвараюцца ў прафесійна значную катэгорыю. Шматлікія даследчыкі спрабуюць абазначыць межы паняццяў «стасункі», «бібліятэчныя стасункі», аналізуюць іх у адпаведнасці з рознымі падходамі, вызначаюць спецыфічныя рысы міжасобасных стасункаў, іх структуру, віды, функцыі.

Паняцце «стасункі» з'яўляецца вельмі шырокім па аб'ёму і трактуецца навукоўцамі па-рознаму. У Слоўніку практычнага псіхолага яно вызначана як складаны і шматпланавы працэс устанавлення і развіцця кантактаў паміж людзьмі, які параджаецца патрэбнасцямі ў сумеснай дзейнасці і ўключае ў сябе абмен інфармацыяй, выпрацоўку адзінай стратэгіі узаемадзеяння, успрымання і разумення партнёра [10, с. 355].

З пункту гледжання сацыяльнай псіхалогіі, Чачулін А.А. вызначае стасункі ў самым агульным выглядзе як узаемадзеянне суб'ектаў, у працэсе якога суб'екты ў свет аднаго чалавека раскрываецца для другога [14, с. 14]. Сацыяльны сэнс стасункаў заключаецца ў тым, што яны выступаюць сродкам перадачы

Бібліятэчнае абслугоўванне – гэта перш за ўсё стасункі з чытачамі. Усе тэхналагічныя працэсы бібліятэчнага абслугоўвання: запіс чытача ў бібліятэку, індывідуальнае абслугоўванне на абанеменце, у чытальным зале і іншых аддзелах бібліятэкі, падрыхтоўка і правядзенне масавых мерапрыемстваў – прадугледжваюць бесперапынныя стасункі бібліятэкара з чытачамі, чытачоў паміж сабой.

адным чалавекам другому форм культуры і сацыяльнага вопыту, што з'яўляецца неабходнай умовай сацыялізацыі [14].

У бібліятэказнаўстве пры даследаванні гэтай з'явы выкарыстоўваюцца наступныя паняцці: «бібліятэчныя стасункі», «прафесійныя бібліятэчныя стасункі», «чытацкія стасункі». Змест гэтых паняццяў мае некаторыя асаблівасці ў залежнасці ад кантэксту, якой прытрымліваюцца даследчыкі, ад таго, наколькі шырока яны разумеюць гэтую з'яву.

Бібліятэказнаўца Мейжыс І.А. вызначае бібліятэчныя стасункі як узаемадзеянне бібліятэкараў і карыстальнікаў, якое абумоўлена інфармацыйнымі патрэбнасцямі апошніх [7, с. 94].

Аўтары кнігі «Псіхалогічны кантакт бібліятэкара з чытацелямі» пад прафесійнымі

бібліятэчнымі стасункамі разумеюць стасункі бібліятэкара з чытачом, накіраваныя на задавальненне яго патрэбнасцей у канкрэтнай літаратуры, бібліяграфічнай і іншай інфармацыі аб ёй і абумоўленыя функцыямі масавай бібліятэкі [9, с. 10]. Гэтае азначэнне можа дапасовацца да любога тыпу бібліятэкі.

Даследчыца Езава С.А. разглядае стасункі як самастойную дзейнасць і як атрыбут бібліятэчнай дзейнасці, накіраваны, з аднаго боку, на задавальненне патрэбнасцей чытача ў стасунках, аказанне камунікатыўных паслуг, з другога, - на далучэнне бібліятэкара і чытача да духоўных каштоўнасцей адзін аднаго [3, с. 68].

Расійскі вучоны Трубнікаў С.А. лічыць праблему стасункаў ключавой. Ён разумев стасункі вельмі шырока: як абмен вопытам людзей, як узаемадзеянне чытача і бібліятэкара, чытачоў паміж сабой і духоўнай атмасферы бібліятэкі (Трубніков, С.А. Ключевая праблема // Библиотекарь. - 1983. - № 2. - С. 34.).

Барадзіна В.А., вядомая даследчыца ў галіне бібліятэчнай справы, прапануе такі тэрмін, як «чытацкія стасункі», якія яна азначае як спосаб быцця і пазнання ўласнага чытацкага «Я» і чытацкага свету ў міжчытацкай суполцы на аснове абмену меркаваннямі, ацэнкамі на падставе прачытанага. Чытацкія стасункі - працэс узнікнення, устанавлення, развіцця, а таксама разбурэння і спынення кантактаў паміж чытачамі [2, с. 18].

Тэрмін «бібліятэчныя стасункі» вельмі шырокі па аб'ёму і ахоплівае вялікае кола з'яў. Ні адно з прыведзеных азначэнняў не можа прэтэндаваць на паўнату. У гэтых азначэннях таксама можна заўважыць некаторыя разыходжанні. Напрыклад, разыходжанні ў вызначэнні патрэбнасцей, на падставе якіх ажыццяўляюцца стасункі. Так, называюць патрэбнасць у літаратуры, у інфармацыі аб ёй [9], але стасункі ў бібліятэцы могуць тычыцца не толькі літаратуры. Мейжыс І.А. лічыць, што ў аснове стасункаў знаходзяцца інфармацыйныя патрэбнасці [7]. З гэтым можна пагадзіцца, калі паняцце «інфармацыя» разумець у самым шырокім сэнсе, як вербальную і невербальную інфармацыю, як эмоцыі. У самым шырокім значэнні Езава С.А. называе адну з асноўных патрэбнасцей чалавека - патрэбнасць у стасунках [3]. Вельмі важна тое, што стасункі адбываюцца ў «духовнай атмасферы бібліотеки», як гэта адзначыў Трубікаў С.А.

Да вывучэння праблемы стасункаў у бібліятэцы прымяняецца шмат падыходаў: дзейнасны, неабіхаварыстычны, псіхааналітычны, кагнітывісцкі, інтэракцыянісцкі, гуманістычны, сутнасць якіх асвятляе Мейжыс І.А. [7]. Бібліятэказнаўцы выкарыстоўваюць розныя падыходы да вывучэння стасункаў. Мейжыс І.А. заўважае, што рэчаіснасць з'яўляецца больш складанай, чым любяць тэарэтычныя веды, на якую б паўнату тлумачэння яны не прэтэндавалі. Бібліятэкар мае неабходнасць не ў аднамерным бачанні чалавека, а ў арыентацыі ў шматлікіх падыходах. Толькі ўся іх сукупнасць дасць адэкватную карціну [7, с. 25]. Трэба адзначыць, што ў міжасобасных стасунках са старэйшымі падлеткамі бібліятэкару важна арыентавацца самому і арыентаваць свайго суб'екта на ўзаемадзеянне, заснаванае на прынцыпах гуманістычнага падыходу, у адпаведнасці з якім асоба разглядаецца як унікальная цэласная сістэма, якая ўяўляе сабой не штосьці загадкавае, а адкрытую магчымасць самаактуалізацыі, якая ўласціва толькі чалавеку. Праблема стасункаў займае цэнтральнае месца ў гуманістычнай псіхалогіі, паколькі з'яўляецца сродкам асобнага росту, садзейнічае разуменню сябе праз стасункі з іншымі людзьмі.

Паміж бібліятэкарам і чытачом на больш ці менш доўгі час устанаўліваюцца міжасобасныя адносіны - псіхалагічныя адносіны асобы да асобы - у супрацьлегласць сацыяльным адносінам, якія з'яўляюцца безасабовымі. Абодва віды адносін рэалізуюцца ў працэсе стасункаў.

Міжасобасныя стасункі - узаемадзеянне паміж некалькімі людзьмі, якое ажыццяўляецца з дапамогай сродкаў моўнага і нямоўнага ўздзеяння і ў выніку якога ўзнікае псіхалагічны кантакт і пэўныя адносіны паміж удзельнікамі стасункаў [5, с. 12].

З азначэння вынікае, што міжасобасныя стасункі маюць наступныя спецыфічныя рысы:

- у іх удзельнічае невялікая колькасць людзей;
- ажыццяўляецца непасрэднае ўзаемадзеянне, удзельнікі якога знаходзяцца ў прасторавай блізкасці, маюць магчымасць бачыць, чуць, крапацца адзін аднаго, лёгка ажыццяўляць зваротную сувязь;
- гэта так званыя асобна арыентаваныя стасункі. Мяркуюцца, што кожны з яго ўдзельнікаў прызнае незаменнасць, унікальнасць свайго

партнёра, бярэ на ўвагу асаблівасці яго эмацыянальнага стану, асобных характарыстык.

Гэта вылучае міжасобасныя стасункі як асобны від разам з міжгрупавымі і масавымі стасункамі, абазначае мяжу паміж асобна-арыентаванымі і сацыяльна-арыентаванымі стасункамі [5, с. 12].

У бібліятэцы сумяшчаюцца ролевыя, функцыянальныя, партнёрскія, даверлівыя тыпы стасункаў бібліятэкара і чытачоў. Але ў якасці вышэйшага ўзроўню вылучаецца дыялагічны тып стасункаў, які характарызуецца як аптымальны з пункту гледжання арганізацыі камунікацыі, валодае максімальным развіваючым, выхаваўчым, творчым патэнцыялам. Для дыялагічных стасункаў характэрна:

- дастаткова поўнае адлюстраванне індывідуальных і асобных якасцей партнёраў па стасунках;
- станоўчыя адносіны партнёраў адзін да аднаго;
- выкарыстанне спосабаў стасункаў, якія даюць магчымасць самавыяўлення і развіцця партнёраў;
- дыялагічныя стасункі садзейнічаюць развіццю ў чытача самастойнасці, актыўнасці, пераўтварэнню яго ў сапраўднага суб'екта стасункаў з бібліятэкарам [9].

Імкненне да дыялагічных стасункаў з чытачамі - старэйшымі падлеткамі натуральна для сучаснай сітуацыі, у якой адбываецца пераарыентацыя ўсіх сфер, звязаных з адукацыяй і выхаваннем падрастаючага пакалення, на прынцыпы і здабыткі гуманістычнай педагогікі.

З пазіцыі сацыяльнай псіхалогіі ў структуры стасункаў выдзяляюць перцептыўны (успрыманне людзьмі адзін аднаго), камунікатыўны (абмен інфармацыяй паміж імі), інтэрактыўны (узаемадзеянне паміж партнёрамі па стасунках) кампаненты. Разгляданне трох кампанентаў стасункаў у адзінстве - важная ўмова аптымізацыі сумеснай дзейнасці і ўзаемаадносін [10].

Працэс стасункаў набывае спецыфічныя рысы пры рабоце з пэўнымі катэгорыямі чытачоў. Каб найбольш эфектыўна будаваць стасункі са старэйшымі падлеткамі, трэба ведаць іх псіхафізіялагічныя асаблівасці, якія вызначаюць паводзіны падлеткаў і ўзаемадзеянне з людзьмі, што іх акружаюць. Адпаведна асаблівасцям узросту выяўляюцца педагогічныя падыходы да старэйшага падлетка, прытрымліваюцца якіх вельмі важна для бібліятэкара ў сваіх стасунках з гэтай катэгорыяй чытачоў.

У псіхалогіі развіцця па-рознаму вылучаюць этапы станаўлення дзіцяці, у тым ліку падлеткаў. Гэта залежыць ад таго, якія прыкметы ляжаць у аснове той ці іншай перыядызацыі. Распаўсюджана ў псіхалагічнай, педагогічнай, бібліятэчнай практыцы і наступная схема, распрацаваная Э. Эрыксанам: першая стадыя развіцця падлетка - малодшы падлеткавы ўзрост (10-11 гадоў), другая - сярэдні (12-13 гадоў), трэцяя - старэйшы (14-15 гадоў) падлеткавы ўзрост.

Вельмі часта ў дачыненні да 14-гадовага ўзросту ўжываюць тэрміны «падлетак» і «юнак». Д.І. Фельдштэйн адзначае, што межы пераходу ад дзяцінства да сталасці ўмоўныя [13]. Падлеткавы ўзрост таму называюць інакш пераходным. Леванова Е.А. падкрэслівае, што гэты ўзрост з'яўляецца непасрэ-

ным працягам папярэдняга ўзроставага развіцця і стартавай пазіцыяй пераходу да юнацтва [6, с. 44].

Псіхалагічныя даследаванні канстатуюць бурнае развіццё старэйшага падлетка ў псіхафізіялагічным і сацыяльным планах.

Значныя змены адбываюцца ў працяканні псіхічных працэсаў падлетка. Яго псіхічнае развіццё ажыццяўляецца на аснове ўзрастаючай інтэлектуалізацыі ўсіх вышэйшых псіхічных функцый - увагі, памяці, мовы, мыслення, волі і г.д. Менавіта на аснове інтэлектуалізацыі вышэйшых псіхічных функцый фарміруецца іх адвольнасць і апасродкаванасць.

Якасць змены адбываюцца ў развіцці асобы старэйшага падлетка. Фарміруецца такое новаўтварэнне, як пачуццё даросласці, адбываецца станаўленне новага ўзроўню самасвядомасці, так званай «Я-канцэпцыі». Інтэнсіўна фарміруецца маральныя паняцці, канкрэтызуюцца інтарэсы. Вядучым відам дзейнасці псіхологі называюць стасункі з ровеснікамі, якія становяцца галоўнай каштоўнасцю для падлетка. Разам з тым, падлетак цэніць стасункі і з дарослымі, хоць знешне супраціўляецца ім, адстойвае сваю незалежнасць.

Асаблівасці гэтага ўзросту патрабуюць пэўнага падыходу да старэйшых падлеткаў. Педагогі (напрыклад, Каропа, Леванавы) даюць некаторыя рэкамендацыі наконт гэтага. Напрыклад, улічваючы з'яўленне пачуцця даросласці і ўзрастаючы інтэлектуальныя магчымасці, важна ставіцца да старэйшага падлетка як да дарослага чалавека, дапамагаць яму ў самарэалізацыі, праяўляць свае здольнасці, магчымасці [4; 6].

Усе важнейшыя новаўтварэнні, фарміраванне важнейшых сфер свядомасці старэйшых падлеткаў, з аднаго боку, вызначаюць характар міжасобасных стасункаў, патрабуюць пэўнага падыходу бібліятэкара да гэтай катэгорыі чытачоў. З другога боку, бібліятэкару важна мець на ўвазе, што ў сваіх стасунках з падлеткам ён аказвае істотны ўплыў на працэс фарміравання асобы падлетка і быць асабліва ўважлівым пры ўзаемадзеянні з ім.

Прадметам міжасобасных стасункаў у бібліятэцы часцей за ўсё выступаюць творы друку. Таму агульныя тэндэнцыі развіцця чытацкіх інтарэсаў старэйшых падлеткаў не павінны заставацца па-за ўвагай бібліятэкара.

Ролю чытання ў развіцці асобы нельга пераацэніць. Яно выступае сродкам развіцця інтэлектуальнай і пачуццёвай сферы дзіцяці. Чытанне выступае таксама сродкам сацыялізацыі асобы. Акрамя чытання як сродку сацыялізацыі ў тым сэнсе, што ў падлеткавым узросце неабходна чытаць для таго, каб быць паспяховым у соцыуме, што чытанне, веды неабходныя і функцыянальныя для адаптацыі, Сцяпанавы Л.В. адзначае, што чытанне дзяцей з'яўляецца духоўнай каштоўнасцю ў сучаснай культуры [11].

Уяўленне аб асаблівасцях чытання падлеткаў можна атрымаць на аснове аналізу вынікаў шматлікіх даследаванняў дзіцячага чытання. Расійскія і беларускія даследаванні, вынікі якіх адлюстраваны і прааналізаваны ў шматлікіх публікацыях [8; 12 і інш.], акрэсліваюць шырокае кола пытанняў дзіцячага чытання: месца чытання ў структуры асобы, матывы звароту да літаратуры,

уплыў недрукаваных крыніц інфармацыі на чытанне і адносіны да кнігі, роля бібліятэкі ў сістэме крыніц інфармацыі, змест чытання па тэматыцы, тыпах, відах, жанрах літаратуры.

Даследчыкі дзіцячага чытання адзначаюць, што чытачы старэйшага падлеткавага ўзросту арыентаваны ў асноўным на кнігі дарослага рэпертуару. У чытанні хлопчыкаў і дзяўчынак гэтай узроставай групы назіраюцца значныя адрозненні. Таксама можна вызначыць такія рысы чытання старэйшых падлеткаў: акрамя кніг яны рэгулярна звяртаюцца да перыёдыкі, больш чытаюць мастацкую і менш навукова-папулярную літаратуру. У залежнасці ад жанру аддаюць перавагу навуковай фантастыцы, раманам аб каханні, прыгодніцкай літаратуры, дэтэктывам. Нязначнае месца займае чытанне гістарычных аповесцей і раманаў. Чытаюць падлеткі творы класічнай літаратуры і пэзію.

Падлеткі выбіраюць кнігі па рэкамендацыі дарослых, меркаванні якіх для дзяцей аўтарытэтныя, і прыслухоўваюцца да парад сяброў.

Для Беларусі вельмі важна высветліць адносіны дзяцей да беларускамоўнай кнігі. Вывучэнне чытацкіх інтарэсаў паказала, што школьнікі найбольш часта, у параўнанні з іншымі катэгорыямі чытачоў, звяртаюцца да твораў беларускай мастацкай літаратуры, але ў сярэднім і старэйшым падлеткавым узросце інтарэс да яе зніжаецца.

Сама абстаноўка бібліятэкі як установы культуры павінна дапамагаць старэйшым падлеткам асэнсаваць чытанне як асобы від дзейнасці, які звязаны з далучэннем да духоўных каштоўнасцей чалавецтва. Гэтану ў поўнай меры садзейнічаюць стасункі ва ўмовах бібліятэкі.

Такім чынам, міжасобасныя стасункі ва ўмовах бібліятэкі з'яўляюцца вельмі важнай катэгорыяй у бібліятэчнай тэорыі і практыцы, бо менавіта такія іх асаблівасці, як дыялагічнасць, арыентаванасць на асобу, становяцца вызначальнымі пры ўзаемадзеянні з чытачамі, у тым ліку старэйшымі падлеткамі ва ўмовах бібліятэкі, якія абслугоўваюць дзяцей.

Старэйшы падлетак як цэнтральная фігура бібліятэчнага ўзаемадзеяння і стасункаў павінен прыцягваць увагу бібліятэкара. У якой бы сістэме («бібліятэкар-чытач», «чытач-чытач») не адбываліся стасункі, бібліятэкар павінен адштурхоўвацца ад разумення асобы падлетка, яго унікальнасці, самацэннасці ў філасофскім, культуралагічным, аксіялагічным сэнсе, разумення псіхафізіялагічных асаблівасцяў падлетка з пункту гледжання псіхалогіі і ведання педагагічных падыходаў да гэтай групы чытачоў. Такое стаўленне да падлетка, яго чытання абумоўлівае формы і характар стасункаў з ім ва ўмовах бібліятэкі.

Пры бібліятэчным абслугоўванні неабходна заўсёды трымаць у свядомасці так званую формулу «чатырохэлементнага» выбару. У адпаведнасці з ёй бібліятэкар павінен, па-першае, ведаць змест кнігі і яе чытацкае прызначэнне; па-другое, вызначыць мэту абслугоўвання; па-трэцяе, ведаць індывідуальна-псіхалагічныя асаблівасці чытачоў, тыповыя характарыстыкі чытацкай групы; па-чацвёртае, вызначыць форму абслугоўвання [1]. Чытацкая кампетэнтнасць бібліятэкара, пастаноўка мэты з арыентацыяй на педагагічнае ўзаемадзеянне са старэйшым падлеткам, веданне яго ўзроставых

асаблівасцей і чытацкіх інтарэсаў зрабляць міжасобасныя стасункі з ім змястоўнымі і прыемнымі. Што тычыцца формы абслугоўвання, то міжасобасныя стасункі рэалізуюцца найбольш поўна ў індывідуальнай рабоце з чытачамі, але магчымы і пры падрыхтоўцы масавых мерапрыемстваў у бібліятэцы.

Міжасобасныя стасункі робяць бібліятэчнае абслугоўванне нефармалізаваным творчым працэсам, ствараюць тую атмасферу ў бібліятэцы, якая здольна прыцягнуць чытачоў - старэйшых падлеткаў, бо для іх, як і для ўсіх людзей, характэрна імкненне задаволіць адну з асноўных патрэбнасцей чалавека - патрэбнасць у стасунках.

Summary

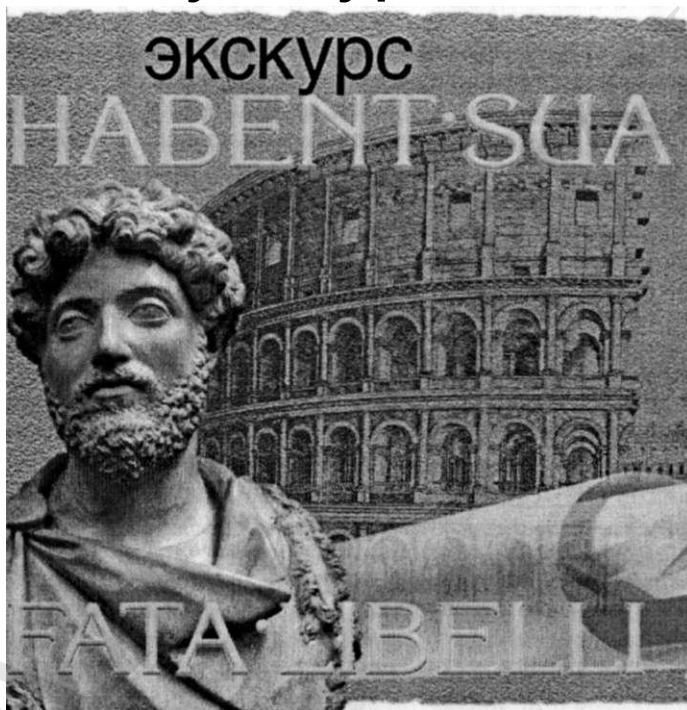
The article features a case study of the interpersonal relations of young adults in a library setting.

Літаратура

1. Библиотекарь и читатель: проблемы общения / РНБ. - СПб., 2000. - Вып. 2. Выбор оптимальных способов общения с читателями в условиях муниципальной библиотеки. - 99 с.
2. Бородина, В.А. Психология чтения : учеб. пособие / В.А. Бородина. - СПб., 1997. - 79 с.
3. Езова, С.А. Библиотечное общение / С.А. Езова. - Улан-Удэ, 1990.
4. Каропа, Г.Н. Теория и методика экологического образования / Г.Н. Каропа ; Министерство образования Респ. Беларусь ; ГТУ им. Ф. Скорины. - Гомель, 2000. - 272 с.
5. Куницына, Н.В. Межличностное общение: учебник для вузов / В.Н. Куницына, Н.В. Казаринова, В.М. Погольща. - СПб. : Питер, 2001. - 544 с: ил.
6. Леванова, Е.А. Готовясь работать с подростками / Е.А. Леванова. - М.: Рос. пед. агенство, 1993. - 152 с.
7. Мейжис, И.А. Социально-психологические основы библиотечного обслуживания : учеб. пособие / И.А. Мейжис. - Николаев, 1994. - 191 с.: ил.
8. Михайлова, Л.П. Портретчетырнадцатилетнего с книгой / Л.П. Михайлова // Дети и подростки в мире книжной культуры. - М., 1993. - С. 105-124.
9. Психологический контакт библиотекаря с читателями : практич. пособие для библиотекарей / РГБ ; [сост.: О.В. Решетникова]. - М., 1994. - 95 с.
10. Словарь практического психолога / сост. С.Ю. Головин. - Мн.: Харвест; М.: АСТ, 2001. - 800 с.
11. Степанова, Л.В. Чтение детей как ценность современной культуры / Степанова Л.В. // Детское чтение: феномен и традиции в конце 20 столетия: мат. междунар. конференции в СПб., 12-14 мая 1999 г.: Ч. 1. Доклады, сообщения. - СПб., 1999. - С. 137-145.
12. Структура і дынаміка дзіцячага чытання ў Рэспубліцы Беларусь: (па матэрыялах даследавання) / Нац. 6-ка Беларусі; [склад.: Н.М. Касілава, М.І. Андарала]. - Мн., 1999. - 18 с.: табл.
13. Фельдштэйн, Д.И. Психология взросления: структурно-содержательные характеристики процесса развития личности: избр. тр. - 2-е изд. - М.: Моск. психол.-социол. ин-т, 2004. - 670 с.: ил.
14. Чечулин, А.А. Мир общения: социально-психологический аспект / А.А. Чечулин ; отв. ред. А.Т. Москаленко. - Новосибирск : Сибирский хронограф, 1993. 153 с.

Книжный мир Древнего Рима: историко-культурный

экскурс

Тема настоящей статьи актуальна для истории библиотечного дела, особенно потому, что дает необходимый фактический материал для построения выводов, обобщений и пр. Заинтересованный профессиональный читатель, несомненно, понимает ценность исторических свидетельств для профессионального самосознания. Кроме того, ему интересно знать, какими книгами пользовались ранние жители Европы, как они читали, насколько широко распространялась книжная и читательская культура в тогдашнем обществе?

Любой школьник или студент знает, что когда-то существовали государства Междуречья, которые были настолько развиты, что обладали письменной культурой, зафиксированной и знакомой нам по глиняным табличкам древних. Эти таблички очень удобны по форме, но требуют, во-первых, только клинописи в качестве алфавита, во-вторых, отличаются крайне грязным способом записи, т. к. глина пачкается, а в-третьих, их, единожды использовав, можно лишь хранить. Все это понимали и древние, по-видимому, сначала греки, которые использовали иной алфавит и были весьма изобретательны. Как бы там ни было, но первоначальной формой древнеримского документа, книги в том числе, была именно табличка, претерпевшая значительные изменения по сравнению со своим глиняным прототипом. В подтверждение этих слов отметим, что пер-